



Makalenin Geliş Tarihi: 4 Ekim 2019
Makalenin Kabul Tarihi: 23 Mart 2020

**YAŞAR KEMAL'İN AL GÖZÜM SEYREYLE SALİH ROMANININ FRANSIZCA
ÇEVİRİSİNDE SEVGİ VE ÖFKE SÖZCÜKLERİNİN KÜLTÜREL AKTARIMI***
THE CULTURAL TRANSFER OF WORDS OF LOVE AND ANGER IN THE FRENCH TRANSLATION OF THE
NOVEL "THE SAGA OF A SEAGULL" BY YAŞAR KEMAL

*Emel Özkaya***

Öz

Toplum ve insan gerçekliğini derinlemesine araştıran Yaşar Kemal, romanlarında Türk kültürünün elçisi olarak görülür. Yazar, yaşadığı ve tanıklık ettiği olaylardan hareketle Çukurova'yı ve Çukurova insanını anlatır. *Al Gözüm Seyreyle Salih*, konusunu Çukurova'dan almayan, az sayıda romanlarından biridir. Yaşar Kemal bu romanında, 1970'li yılların sahil kasabasında yaşayan balıkçıların, bez dokuyan kadınların ve kanadı kırık bir martıya yardım etmeye çalışan on iki yaşında bir çocuk olan Salih'in dünyasından bahseder. Yazarın bu eserini Fransızcaya çeviren Münevver Andaç, Türk toplumu ve Fransız toplumu arasında, kültürel bir köprü oluşturur.

Bu çalışmamızda, Münevver Andaç tarafından *Salih L'émerveillé* olarak çevrilen, Yaşar Kemal'in *Al Gözüm Seyreyle Salih* romanındaki sevgi ve öfke sözcüklerinin kültürel aktarımlarının nasıl yapıldığı ele alınacaktır. Karadeniz sahil kasabasında yaşayan insanların sevgi ve öfke sözcükleri, Danica Seleskovitch ve Marianne Lederer tarafından geliştirilen Yorumlayıcı Anlam Kuramına göre incelenecek, Türk kültüründeki bu sevgi ve öfke sözcüklerinin kültürel anlamıyla hedef kültüre nasıl aktarıldığı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Yaşar Kemal, Al Gözüm Seyreyle Salih, Çeviri Eşdeğerliği, Yorumlayıcı Anlam Kuramı, Kültürel Aktarım.*

* Galatasaray Üniversitesi, Karşılaştırmalı Dilbilim ve Uygulamalı Yabancı Diller Bölümü tarafından 7-8 Mart 2019 tarihinde düzenlenen XIV. Ulusal Frankofoni Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur, yayımlanmamıştır.

** Prof. Dr., *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, ORCID: 0000-0002-7705-650X.

Abstract

Yaşar Kemal, who thoroughly explores society and human reality, is considered an ambassador of the Turkish culture in his novels. The author tells the story of Çukurova and the people of Çukurova from the events he experienced and witnessed. This novel is one of the few novels whose subject is not based on Çukurova. In this novel, the author talks about the world of fishermen living in the seaside town in the 1970s, women weaving sheets and Salih, a twelve-year-old boy trying to help a broken seagull. Münevver Andaç, who translated the author's work into French, forms a cultural bridge between the Turkish and the French societies.

This study discusses how the cultural transfers of love and anger are made in the novel "The Saga of a Seagull" by Yaşar Kemal, which is translated as "Salih L'émerveillé" by Münevver Andaç into French. The words of love and anger of the inhabitants of the Black Sea coastal town will be examined according to the Interpretive Theory of Meaning developed by Danica Seleskovitch and Marianne Lederer, and how these words of love and anger in the Turkish culture are transferred to the target culture with their cultural meanings will be discussed.

Keywords: Yaşar Kemal, *The Saga of a Seagull*, *Equivalence in Translation*, *Interpretive Theory of Meaning*, *Cultural Transfer*.

Giriş - Yorumlayıcı Anlam Kuramı

Kültürlerarası iletişim sürecinde, başka toplumların gelenek ve göreneklerini öğrenmek, kendi kültürümüzü başkalarına tanıtmak için çeviri etkinliğinden yararlanırız.

Yaşar Kemal'in *Al Gözüm Seyreyle Salih* romanındaki, Çukurova bölgesinde kullanılan sevgi ve öfke sözcüklerinin, çevirmen Münevver Andaç, Fransızcaya çevirisini yaparken eşdeğerliği sağlamak için bazen uyarılma bazen de yorumlama yöntemine başvurmuştur. Çevirmen, kaynak metne sadık kalarak, hedef dilde karşılığı bulunmayan Lokman Hekim, Hacivat ya da mantı gibi Türk toplumuna özgü birkaç kültürel öğeyi sayfa altında açıklama notu ile bazen de yorumlama yöntemiyle ifade etmeye çalışmıştır.

Kaynak dil ve hedef dil, farklı dil ailesinden oldukları için, kültürel ifadelerin çevirisi, çevirmen Münevver Andaç tarafından, Danica Seleskovitch ve Marianne Lederer'in geliştirdiği Yorumlayıcı Anlam Kuramına göre yapılmıştır. Seleskovitch ve Lederer için çeviri, bir anlama (compréhension) ve hedef dile uyarlayarak yeniden sözcüklere dökme işlevinden ibarettir. Çevirmen, kaynak metinden uzaklaşmadan, Yaşar Kemal'in Türk okurları üzerinde yarattığı etkiyi, hedef dilin okurunda da yaratmaya çalışır. Bu konuda, Türkiye'de çeviri bilimin kurucularından olan Prof. Dr. Akşit Göktürk; "Çeviri, özgün metnin, kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metnin okurunda da uyandırabilmesidir." der. (Göktürk, 1994: 62) Lederer için de, çeviride kültürel öğeler önemlidir. "Eğer çeviride kültürel öğeler korunabilirse, ancak o zaman kültürel geçiş sağlanabilir. Kültürel geçiş için köprü görevini üstlenen çevirmen, sadece sözcük aktarımı yapmamalı, kültürel iletiyi yorumlayarak ifade edebilmelidir." (Lederer, 1994: 122)

Dil, farklı kültürleri tanımının en önemli aracıdır. Dil aracılığıyla, insanlar duygularını paylaşıp, düşüncelerini ifade ederler. Dili kültürel unsurlarıyla tanımak, iletişimi daha kolay hale getirir. Dil, kültürün bir parçasıdır, der Berke Vardar. "Dil, uygarlıklar arasında köprü

kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her tür kültürel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel ve toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar arası bir iletişim ve bildirişim aracıdır.” (Vendryes, 2001: 153) Toplumun kültürel özelliklerini en iyi şekilde yansıtan edebi metin çevirilerinde, kelimeleri birebir çevirmek yerine, yazarın duygu ve düşüncelerini de göz önünde bulundurmamak, yazarın kendi dilinde oluşturduğu edebi duyguyu, çeviri eserde de oluşturmak, çevirisi yapılan dilin kültürel öğelerini tanımak çok önemlidir. Lederer için, “çevirmen, iletişim kurmak isteyen yazar ile okuduğunu anlamak isteyen okuyucu arasında bir aracıdır; öte yandan özgün metnin okuyucusu, herhangi bir okuyucu değil, metni ve metinden çıkardığı anlamı ikinci kez yapan” kişidir. (Lederer, 1994: 13) Her yazarın kendine özgü farklı bir anlatım biçimi olduğundan, edebi metin çevirisi de, yazarın anlatım biçimini bozmadan yapılmalıdır. 1960’lı yıllardan bu yana, çevirisi yapılan esere birebir bağlı kalmaktan ziyade, yumuşak ve esnek ifadelerle eşdeğerliğini sağlamak önemli hale gelmiştir. Çevirmen, eserin genel konu bütünlüğüne ve yazarın anlatım biçimine bağlı kalarak, dizgesel anlatıyı çevirmek ve yazarın düşüncelerini yansıtmak zorundadır.

Bu çalışmanın amacı, Seleskovitch ve Lederer tarafından 1960’lı yıllarda geliştirilen Yorumlayıcı Anlam Kuramına göre, Yaşar Kemal’in, Münevver Andaç tarafından Fransızcaya çevrilen *Salih l’Emerveillé* isimli eserinde, sevgi ve öfke sözcüklerinin çevirisinde, çevirmenin bilişsel sürecinin işleyişini ve dili kullanma mekanizmasını çözümlenmeye çalışmak olacaktır.

Yaşar Kemal, *Al Gözüm Seyreyle Salih*

Yaşar Kemal, kendine özgü ifade biçimiyle, doğa tasvirlerini, Çukurova köylüsünü, pamuk tarlalarında çalışan işçilerin zorluk içindeki yaşantısını, kendi çocukluğunun yansıması olan çocuk karakterlerin hayata bakış şeklini romanlarında derinlemesine işler.

Gerçek adı Sadık Kemal Göğceli olan Yaşar Kemal, kendi yaşantısından edindiği deneyimleri, tanıklık ettiği olayları sevinçleriyle, öfkeleriyle, umut ve umutsuzluklarıyla eserlerinde açıklamaya çalışır.

Al Gözüm Seyreyle Salih romanında, Karadeniz’in sahil kasabasında yaşayan on bir yaşlarındaki Salih’in, deniz kıyısında bulunduğu kanadı kırık martıyı kurtarma ve yetişkin insanlarla iletişim kurabilme çabası ele alınır. Roman bu yönüyle Antoine de Saint-Exupéry’nin *Küçük Prenses* anlatısıyla benzerlik göstermektedir. “Her iki yazar da, kahramanlarının, çocukluk dünyalarında yarattıkları düş gücünü ve yetişkin insanlarla iletişim kurabilme çabalarını ele alırlar. *Küçük Prenses*’te kurmaca bir gerçeklik anlatılırken, *Al Gözüm Seyreyle Salih*’te yaşanan dünyanın gerçekleri ele alınır.” (Özkaya, 2007: 117)

Yaşar Kemal, Salih’in kanadı kırık martısına hissettiği sevgiyi, çocuğun bakış açısıyla ele alırken, aynı zamanda 1970’lerin Türkiye’sinin ekonomik, politik ve toplumsal koşullarından da bahseder.

Yaptığı şifalı merhemleriyle tanınan büyükanne, torunu Salih'e yardım etmeyi reddeder. Kocası Halil tarafından uzun yıllar önce terkedilen büyükanne, yıllar geçse de onun dönüşünü beklemektedir. Salih, Halil'in öldüğünü ve geri dönmeyeceğini söylediğinde, zaten huzursuz olan büyükanne, küçük çocuktan nefret etmeye başlar ve martısını öldüreceğini söyler. Kaçakçılık işiyle uğraşan mahalle komşularının yaşadıkları, çıkan bir çatışmada Metin'in ölmesi, Salih'in babasının kaçakçılık işleri yüzünden evi terk etmesi, kanadı kırık martısının iyileşip tam uçmaya başladığı günlerde büyükannesi tarafından öldürülmesi gibi olaylar Salih'in dünyaya bakış açısıyla ele alınır. Yaşar Kemal, olayları, Çukurova bölgesinde kullanılan ifade biçimleriyle anlatır.

Çevirmen Münevver Andaç, kaynak metne sadık kalarak, sayfa altında verilen birkaç açıklama notu haricinde, sevgi ve öfke sözcüklerinin çevirisini Yorumlayıcı Anlam Kuramına göre yapmayı ve eşdeğerliklerini bulmayı tercih etmiştir.

Reis*: Titre donné au capitaine d'un bateau de pêche. (9)

Karagöz et son copain Hadjivat* : Principaux personnages du théâtre d'ombres. (15)

Lokman Hekim* : D'après la légende, Lokman est un médecin de la Tchoukourova, à qui les plantes, dont il connaît le langage, révèlent leurs vertus curatives et même le philtre de l'immortalité.

Anka* : Oiseau fabuleux, analogue au Phénix.

Mantis* : Sorte de raviolis.

Fransız kültüründe eşdeğerliği olmayan sözcükleri, çevirmen, metin içinde kaynak dilden ödünç sözcükler (emprunt) olarak aktarırken, okuyucuyu bilgilendirme amacıyla da, bu sözcüklerin açıklamasını sayfa altında dipnot şeklinde verir.

Sevgi Sözcüklerinin Çevirisi

Türk kültüründe, sevgi sözcüklerini ifade etmek için genellikle –“ aslanım, koçum” gibi hayvan isimleri, “canım, ciğerim gibi” vücudumuzdaki organ isimleri kullanılır. Farklı bir kültüre sahip olan hedef dilde, bu ifadelerin eşdeğerini bulmak, çevirmen için oldukça zor bir süreçtir. Yaşar Kemal'in *Al Gözüm Seyreyle Salih* romanının çevirmeni Münevver Andaç, sevgi sözcüklerinin ifadesini, Yorumlayıcı Anlam Kuramı doğrultusunda, anlamı kavrayarak çözümlenmeye çalışmış ve böylece metindeki anlam kayıplarının önüne geçmiştir.

*Örnekte, çevirmen, “Hay Maşallah” ifadesini “Tanrı onları korusun” anlamında “Dieu les bénisse”

“hay bereket” ifadesini ise “Tanrı bize bolluk versin” “Dieu nous donne l'abondance” şeklinde yorumlamıştır.

“Hay Maşallah, hay bereket.” (14)

« Dieu les bénisse! Dieu nous donne l'abondance! » (19)

Evde, annesi ve büyükannesinden destek alamayan Salih, yardım istemek için ablası ve eniştesinin evine gider. Ablasının konuşmalarında, merhametle karışık bir öfke hali sezilir: Çevirmen, “Zaten ne kadar cık da canın var ki” ifadesini “Déjà que tu n'es pas très costaud”, (Zaten çok güçlü-kuvvetli değilsin) olarak çevirmiştir. “martısı da batsın, kuşu da” ifadesini “Je me fiche bien de la mouette, moi” (se ficher de: umursamamak fiiliyle “Martı umrumda değil” olarak yorumlamıştır.

“İpıslaksın da baştan aşağı... Üşür ölürsün... Zaten ne kadar cık da canın var ki..., martısı da batsın, kuşu da.” (42)

« Tu es trempé de la tête aux pieds !... Tu vas prendre froid et mourir toi-même... Déjà que tu n'es pas très costaud, mon pauvre petit frère. Je me fiche bien de la mouette, moi. » (53)

Ablası ve eniştesi Salih'i eve geri götürürler. Martısının kırık kanadını iyileştirmek için çözüm bulmaya çalışan Salih'e karşı öfkelenen ev halkı, onun geri geldiğini görünce sevinirler. Çevirmen, “Anasının yüzünün kırışıkları açılmış” ifadesinde “disparaitre” fiilini kullanarak “Annesinin yüzündeki kırışıklar kaybolmuştu” şeklinde çeviri yapar. “Beli doğrulmuştu” ifadesinde “Eğik olan, kambur olan beli, doğrulmuştu” diyerek, hedef dilin okuyucusunu aydınlatmak için, çevirmen « vouûté,e » sıfatını eklemek gereğini duymuştur.

“Ev mutluluk içindeydi... Anasının yüzünün kırışıkları açılmış, beli doğrulmuştu... Babası gülüyordu, uzun kapkara boyanmış çangal bıyıkları da gülüyordu.” (59)

« La maison respirait le bonheur ce jour-là... Les rides avaient disparu sur le visage de sa mère, son dos vouûté s'était redressé... Le père riait, ses longues moustaches, teintes en noir, souriaient, elles aussi. » (76-77)

Yatağının yanı başındaki sepette duran martısının, günler geçtiği halde, ölmediğini gören Salih'in sevinci, daha da artar. Çevirmen (Ses yeux pleins de vivacité toupillaient sans cesse, elle avait même ramené vers elle son aile brisée.) (Canlı gözleri sürekli dönüyordu, hatta kırık kanadını bile kendine doğru çekmişti.) = (Son aile brisée était un peu guérie) demek yerine yorumlayıcı çeviri yapmıştır.

“Kuşu başını kaldırmış, merakla başını uzatmış yöresine bakınıyordu. Gözleri canlı, yuvalarında fıldır fıldır dönüyordu. Kırık kanadı bile azıcık toparlanmıştı. Salih martıyı böyle gördükçe tepeden tırnağa sevince kesiyor, içi dolup dolup taşıyor sevgiyle, yerinde duramıyor, ne yapacağını bilemiyordu.” (64)

« La mouette avait redressé la tête, elle regardait avec curiosité tout autour d'elle, en tendant le cou. Ses yeux pleins de vivacité toupillaient sans cesse, elle avait même ramené vers elle son aile brisée. Devant ce spectacle, Salih fut saisi d'allégresse, de la tête aux pieds, le cœur débordant d'amour et d'affection, il ne tenait pas en place, ne sachant plus que faire. » (82)

Martısının iyileşme sevinciyle, Salih güler, oynar, şakalaşır, ablasını ve annesini sarılıp öper ama büyükannesine korkarak yaklaşır. Salih, büyükannesini “öfke kumkuması” olarak tanımlarken, çevirmen (kendini bir öfke kasırgasına nasıl maruz bıraksın) diyerek yorumsal çeviri yapar.

“...büyükanasına, korkarak da olsa yaklaşıyor, onun ellerini bile öpmek istiyor ya, bu yalım parçası öfke kumkumasına yaklaşılmaz ki...” (64)

« ... Il s’approchait de sa mère, malgré la crainte qu’elle lui inspirait, dans l’intention de lui baiser la main, mais comment toucher une flamme, s’exposer à un ouragan de fureur ? » (83)

Salih’in, oyuncakçının vitrinindeki kamyonu alabilmek için paraya ihtiyacı vardır. Evdekiler geçimlerini sağlayacak parayı zor bulurken, Salih’in oyuncak için para istemesi imkânsızdır. Balıkçı teknisinin tayfalarıyla denize açılır, günlük çalışmasının karşılığı olarak verilen balıkları satıp para kazanacaktır. Getirdiği torbalarla balığı görünce, her zaman öfkelenen annesi bu sefer sevinir.

“Ne güzel, oğulcuğum büyümüş, kocaman adam olmuş da para kazanacak kadar, benim haberim olmamış...” (177)

« Mon petit garçon a grandi, il est devenu un homme, capable de gagner de l’argent, et de dire que je ne l’avais pas remarqué ! C’est très bien ! » (230)

Martısıyla karşılaşınca kadar, yan bahçede kaçakçılık yapan insanların kamyonlarının bahçeye giriş-çıkışlarını, bir ağacın dalına oturarak sabahtan akşama kadar izleyen Salih, artık sadece martısıyla ilgilenir. Uçamasa bile onun arkasından yürüyerek gelmesi, Salih’i mutlu eder. Martının karnını doyurabilmek için, oyuncak kepçesiyle balık yakalamaya gider. “Salih’in, bacaklarını çemreyip denize girmesini” çevirmen, bu kültür ifadesini “retrousser” fiili ile verip, pantolonun paçalarını kıvrırdı) diyerek çevirisini yapar. “Salih’in Aslan martısını” ifadesini çevirirken de (yiğit, kahraman anlamında) “vaillant,e sıfatını kullanarak yorumsal bir yaklaşımı benimser.

“Salih aşağıya Uzun adaya doğru döndü yürüdü. Kepçesini sakladığı yerde buldu, hiç kimse dokunmamıştı bile. Bacaklarını çemreyip denize girdi. Şimdi, bu aslan martısına bir balık, bir balık yakalayacaktı ki...” (309)

« Salih prit la direction de l’île Longue, pour y récupérer l’épuisette qu’il y avait cachée. Personne n’y avait touché. Il retroussa son pantalon et entra dans l’eau. Il allait pouvoir offrir un tas de poissons à cette vaillante petite mouette, un tas ! » (394)

Salih, yemesi için, martısına denizden kepçeler dolusu balık çıkarır. Martı da, göz açıp kapayıncaya kadar tüm balıkları yutar. Salih çok mutludur ama bir taraftan da martısının kırık kanadını düşünür ve onunla konuşmaya başlar: Salih “Yeter artık öleceksin” derken, çevirmen (patlayacaksın) anlamında (éclater) fiilini kullanır. Salih martısına “Deli oğlan” diye

seslenirken, çevirmen “écervelé, e” beyinsiz, kaçık sıfatını kullanarak (küçük deli oğlan anlamında) çeviri yapar.

“Yeter artık, öleceksin. Seninle yarın gene geliriz denize. Eeee, söyle bakalım deli oğlan, senin şu kanadını ne yapacağız? Dünyada her şey olur da, kör insan, topal karınca, kulaksız eşek, her şey olur da kanatsız kuş olmaz.” (310)

« En voilà assez; tu vas éclater! Nous reviendrons demain. Dis-moi à présent, petite écervelée, comment allons-nous soigner ton aile ? Un homme aveugle, une fourmi boiteuse, un âne sans oreilles, tout est possible, mais un oiseau sans ailes, ça n'existe pas ! » (394)

Salih martısıyla deniz kıyısına geldiğinde, martı denizde yüzmeye başlar, diğer martıların yanına gider, çocuk onu yakalamak için ıslanır. Bu arada tayfalar ona yardımcı olur. Kaptan, “Ha uşaklar sobayı yakın” derken, çevirmen (Allumez le poêle, les gars) uşaklar anlamında “les gars” ismini kullanarak yerinde bir eşdeğerlik sağlamıştır. Yine kaptan, “bu çocuk satlıcan olacak” derken; “satlıcan olmak” Çukurova bölgesinde “zatürreye yakalanmak” anlamındaki bu ifadeyi çevirmen, “zatürre tehlikesi var”, (il risque une pneumonie) olarak vermiştir.

“Ha uşaklar sobayı yakın, bizim bu kaptan çok ıslanmış üşümüş, satlıcan olacak... Çocuk kucağındaki martısına sarılmış onu bırakmıyor, zangır zangır, dişleri birbirine çarpa çarpa titriyordu.” (333-334)

« Allumez le poêle, les gars; notre capitaine est trempé jusqu'aux os, il risque une pneumonie... Salih serrait toujours sa mouette sur son cœur, il tremblait si fort que ses dents s'entrechoquaient. » (422)

Kaçakçı Metin'in öldürüldüğü gece eve gelmeyen Salih'i annesi merak eder. (Analık zor, analık batsın.) ifadesinde çevirmen (qu'il est dur d'être mère!) diyerek (Anne olmanın ne kadar zor olduğunu) çevirisine yansıtıyor.

“Dün gecedan beri öldüm öldüm dirildim Salih... Duyuyor musun seslerini, bak Metin'in anası, bacıları nasıl kuşlar gibi çığırtıyorlar, vay fıkara... Analık zor, analık batsın.” (367)

« Depuis la nuit dernière, je suis morte d'inquiétude, mon petit Salih... Tu entends les pleurs et les cris, n'est-ce pas, ce sont ses sœurs et sa mère qui se lamentent, les malheureuses... Ah, qu'il est dur d'être mère! » (463)

Öfke Sözcüklerinin Çevirisi

Al Gözüm Seyreyle Salih romanında, öfke sözcükleri genellikle hayvanlara ya da çocuklara yöneliktir. Fransız kültüründe ise, öfke ifadeleri bireyin kişiliğine yöneliktir. Kaynak metinde nokta ilen biten bir cümle, hedef metinde anlamı güçlendirmek için ünlem işaretiyle birlikte verilir. Kaynak dilde, roman boyunca sık sık tekrarlanan “Boyu devrilsin” ifadesi, hedef dilde “Qu'il aille au diable”, (cehenneme gitsin) anlamında verilmiştir.

Bütün mahalle, aylak aylak dolaştığı için Salih'e kızar. Mahalledekilerin, "Boyu devrilsin böyle işsiz güçsüz çocuğun, yerin dibine geçsin böylesi çocuk." ifadesini, çevirmen "Cehenneme gitsin, elinden hiçbir şey gelmeyen bu çocuk" (Qu'il aille au diable, ce gamin qui ne fait rien de ses dix doigts) diyerek yorumsal çeviri yapar. Ayrıca, yine mahalledekilerin, "Bütün çocuklar ona uyacak... Onun yolundan giderlerse yandı mahalle, battı kasaba." ifadesinde, çevirmen koşul cümlesi oluşturarak, "Eğer bütün çocuklar onu taklit ederlerse, tüm mahalle, hatta bütün köy mahvolacak" (S'ils se mettent à l'imiter, le quartier sera fichu, et même le bourg tout entier!) diyerek yorumlar.

"-Böyle çocuk olur muymuş? Boyu devrilsin böyle işsiz güçsüz çocuğun, yerin dibine geçsin böylesi çocuk. Ona yemek yerine ağı vermeli. Bütün çocuklar ona uyacak... Onun yolundan giderlerse yandı mahalle, battı kasaba. Herkes aç kalacak aç."(16)

« Mais avait-on jamais vu un gosse comme lui ? Qu'il aille au diable, ce gamin qui ne fait rien de ses dix doigts, c'est du poison qu'il faudrait lui donner, et pas de la bonne nourriture, les autres enfants vont prendre exemple sur lui... S'ils se mettent à l'imiter, le quartier sera fichu, et même le bourg tout entier ! Et on crèvera tous de faim ! » (21)

Salih'in sorumsuzluğuna karşı, annesinin kızgınlığı, kanadı kırık martıyı eve getirdiği zaman daha da artar. Annesinin Salih'e hitap ettiği "Ağzı açık ayran budalası" ifadesini, çevirmen "Bütün gün ağzı açık, hayran hayran bakınan şaşkın" (Bouche bée tout le jour, béant d'admiration) olarak yorumlar.

"Yaptığı ettiği yetmiyormuş gibi, şimdi de martı. Elin çocukları denize çıkar, balıkçı olur, elin çocukları demircilere, marangozlara çırak olur, elin çocukları geçer de tezgâhların başına bez dokur, elin çocukları şoförlere yardımcı olur, elin çocukları..." Anası yeğin öfkelenmişti. "Bu boyu devrilesi de, ağzı açık ayran budalası da işte böyle martı yavruları, karıncalar, kurbağalar, yılanlar çıyanlarla uğraşır. Ağzı açık ayran budalası..." (28)

« Comme si toutes les bêtises que fait cet enfant ne lui suffisaient pas, il nous a amené cette mouette ! Les garçons de son âge s'en vont à la pêche sur les voiliers, ils se placent comme apprentis chez les forgerons ou les charpentiers, ils tissent sur les métiers ! Les enfants des autres travaillent dans les camions, pour aider les chauffeurs... Les enfants des autres... » La mère de Salih était en colère pour de bon : « Mais ce maudit gamin passe son temps à bayer aux corneilles, à s'occuper de mouettes, de fourmis, de grenouilles, de serpents ou de cloportes ! Bouche bée tout le jour, béant d'admiration ! » (38)

Salih, martısının kanadını tedavi etmesi için, büyükannesinden her yardım istediğinde, kadın öfkeyle söylenmeye başlar. Kaynak dilde öfke sözcükleri, hayvanlar üzerinden yapılırken, çevirmen hedef dilde de, "Benim merhemlerim pis martılar için değil" diyerek aynı ifadeyi kullanır.

"Benim merhemlerim insanlar için, insanlar... Kuşlar için değil, pis martılar için hiç değil. Duydun mu, Salih?" (29)

« Mes onguents, je les fais pour les êtres humains, pas pour les oiseaux ! Surtout pas pour ces saloperies de mouettes. Tu m’entends, Salih ? » (39)

Kendisine yardım etmeyen büyükannesinin öfke dolu sözlerine, Salih de öfkeli bir şekilde yanıt verir. Çevirmen, kaynak dildeki öfke sözcüklerini, hedef dildeki okuyucunun daha kolay anlayabileceği şekilde yorumlar. Salih’in büyükannesine öfkeyle söylediği “Sen de bat, senin merhemlerin de” ifadesini, çevirmen “ Seni de merhemlerini de şeytan çarpsın” ifadesiyle verir.

“Duydum büyükana... Sen de bat, senin merhemlerin de...” (29)

« Je t’ai entendue, grand-mère, que le diable t’emporte, toi et tes onguents ! » (39)

Salih’in büyükannesine söylediği sözleri duyunca, annesi de ona öfkeyle söylenmeye başlar. Kaynak dilde, bazı hayvan isimleri, öfke sözcüklerini ifade etmede kullanılırken, hedef dilde bu öfke sözcüğünün eşdeğeri, aynı anlama sahip olmayabilir. Annesinin Salih’e kızarak söylediği “Hayırsız köpek” ifadesini, çevirmen “pis köpek”(Sale chien) olarak verir.

“ Hayırsız köpek! O ne biçim söz öyle, insan büyükanasına hiç... Elime bir geçirirsem. Sen bu eve bir daha hiç gelmeyecek misin?” (29)

« Sale chien, tu n’es qu’un ingrat ! Est-ce là une façon de parler à sa grand-mère ? Je finirai par mettre la main sur toi ! Il te faudra bien revenir, un jour ou l’autre... » (39)

Evin en yaşlısına çocuğun cevap vermesi, Salih’in annesinin öfkesini daha da arttırır. “Arkanın üstüne git de bir daha gelme.” ifadesini, çevirmen “Ayakların önde git, artık seni görmeyelim” (Va-t’en les pieds devant et qu’on ne te voie plus !) olarak verir.

“Git! Arkanın üstüne git de bir daha gelme.” (29)

« Va-t’en ! Va-t’en les pieds devant et qu’on ne te voie plus ! » (39)

Salih’in büyükannesi ağzını doldura doldura, evdekilerin özellikle de Salih’in mutluluğunu bozan sözler söyler. Büyükannesinin Salih’e söylediği “Lokman Hekim de gelse, o martıya merhem yapsa, gene de bu martı ölür” ifadesindeki “Lokman Hekim”, hedef dilde bulunmayan bir isim olduğundan, çevirmen, bu ismi olduğu gibi yazıp, sayfa altında açıklama yapar. Ve “Efsaneye göre, Lokman hekimin, (özelliklerini bildiği), bitki yetiştiren, onların şifalı yönlerini ve hatta ölümsüzlük iksirini ortaya çıkaran Çukurova’lı bir doktor.” olduğunu açıklar.

“Senin martın ölecek... Benim merhemim değil, Lokman Hekim de gelse o ... martıya merhem yapsa, gene de bu martı ölür... Yara almış martı kuşunun, dünya dünya olalı yaşadığı hiç görülmemiş müdür ki.” (61)

« Ta mouette va crever... Je ne parle pas de mes onguents, mais à supposer que Lokman Hekim* revienne sur terre pour t’en préparer de ses propres

mains, cette saleté de mouette crèverait quand même !... Depuis que le monde est monde, a-t-on jamais vu une mouette survivre à une blessure ? » (79)

Lokman Hekim* : D'après la légende, Lokman est un médecin de la Tchoukourova, à qui les plantes, dont il connaît le langage, révèlent leurs vertus curatives et même le philtre de l'immortalité.

Öfkeli olduğu zaman, annesinin sık sık kullandığı bir söz Salih'in çok zoruna gider. Kaynak dilde "Bu çocuğu doğuracağıma taş doğursaydım." ifadesini, çevirmen "Bu çocuğa doğuracağıma, bir taş doğursam daha iyi olurdu. "(J'aurai mieux fait d'accoucher d'une pierre que de donner la vie à ce garçon.) şeklinde verir.

"Bu çocuğu doğuracağıma taş doğursaydım." (75)

« J'aurai mieux fait d'accoucher d'une pierre que de donner la vie à ce garçon. » (96)

Salih bir gün martısının kanadını okşayıp, başını öperken, büyükannesinin sesiyle korkuya kapılır. Büyükannesinin Salih'e söylediği "uğursuz oğlu uğursuz" ifadesini, çevirmen "Uğursuzluk getiren, annesinin uğursuz oğlu" olarak çevirir. "Uğursuz, uğursuz oğlu uğursuz... Sen öldürdün Halil'im seni. Ben de seni, ardından da o martını öldürmezsem, bana da Dilber demesinler."

« Porte-la-guigne, fils de ta porte-la-guigne de mère... Tu as tué mon Halil bien-aimé ! Mais je te tuerai, et ta mouette ensuite, aussi sûr que je m'appelle Dilber ! » (413)

O zamana kadar büyükannesinin adının Dilber olduğunu bilmeyen Salih'in, yüreğine bir ölüm korkusu çöker.

"Dilber'in kırışık içindeki küçücük bir damla kalmış gözleri tüm öfkeye kesmişti. Salih'in ödü koptu. Bu küçücük gözler kurşun gibi ağır, Salih'in yüreğine bir ölüm korkusu gibi çöktü." (325)

« Les yeux de la vieille Dilber, presque invisible entre ses paupières plissées par l'âge, n'exprimaient que la haine. Salih en fut épouvanté. Le regard de ces petits yeux méchants le frappa en plein cœur, aussi terrifiant que la peur de la mort. » (413)

Baba evden gideceğini söyleyince, Salih bütün öfkesini büyükannesinden çıkarmaya çalışır:

"Babam gidecek gelmeyecek. Halil gibi ölecek. Ben de gideceğim gelmeyeceğim." (370)

« Mon père va partir et il ne reviendra jamais plus ! Il mourra comme Halil ! Moi aussi, je m'en irai, pour ne plus jamais revenir. » (466-467)

Anlatının sonunda Salih'in büyükanası boşanmış bir yay gibi (comme mue par un ressort) yerinden fırlar, Salih'in boğazına sarılır, sıkılaşmaya başlar. Oğlanın gözleri bir anda yuvalarından fırlar, ölüm sesleri çıkarırken annesi yetişip çocuğun boğazını onun ellerinden

zorlukla kurtarır. Ortada bomboş kalan öfkeli büyükananın yerdeki martıyı görmesiyle üstüne atlaması bir olur, Salih bir çığlık koparır ama geç kalmıştır, büyükana doğrulduğunda artık her şey bitmiştir.

Çevirmenin, Çukurova bölgesine ait sevgi ve öfke sözcüklerini hedef dile aktarırken yorumlayıcı anlam düzeyinde bir çalışma yaptığı gözlemlenmiştir. Kaynak dildeki bölgesel kültürleri hedef dile anlamsal eşdeğerleriyle başarılı bir şekilde aktarmaya çalışıp, bazen de sayfa altı bilgi notlarıyla desteklemiştir.

Sonuç

Sonuç olarak, Yaşar Kemal'in *Al Gözüm Seyreyle Salih* romanındaki sevgi ve öfke sözcüklerini ifade etmede kullanılan, kaynak dildeki kültürlerin, hedef dil olan Fransızcada, Türkçedeki kadar çok olmadığı gözlemlenmiştir. Kaynak dilden hedef dile yapılan çevirilerde, Yorumlayıcı Anlam Kuramına göre, erek odaklı bir çalışma ele alınır. Çevirmen, metni daha anlamlı hale getirmek için, kaynak dilin kültüründeki ifadeleri, hedef dilin kültürüne uygun şekilde ele alır. Çeviri sürecinin merkezinde olan çevirmenin, hem kaynak dildeki kültürel ifadeleri iyi bilmesi, hem de bunları hedef dilde düzgün kullanması gerekir. Yorumlayıcı Anlam Kuramına göre, çeviride amaç, anlamı açıklığa kavuşturmak olacaktır. Çevirmen Münevver Andaç, kaynak metindeki ifadeleri, dil bilgisel biçiminden sıyrıp, metnin uyandırdığı duyguları hedef dilde anlaşılır şekilde ifade ederek, başarılı bir çeviri ürünü oluşturmuştur.

Kaynakça

- Göktürk, Akşit. (1994). (İkinci baskı) *Çeviri: dillerin dili*, YKY, İstanbul
- Lederer, Marianne. (1994). *La traduction aujourd'hui, le modèle interprétatif*, Hachette, Paris
- Vendryes, Joseph. (2001). (Çev. Berke Vardar) *Dil ve Düşünce*, Multilingual, İstanbul
- Özkaya, Emel. (2007). *Saint-Exupéry'nin Küçük Prens ile Yaşar Kemal'in Al Gözüm Seyreyle Salih romanlarında Umut*, V. Ulusal Frankofoni Kongresi, 25-26 Ekim 2007, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kemal, Yachar. (1990). (Traduit du turc par Münevver Andaç) *Salih L'Emerveillé*, Editions Gallimard, Paris
- Kemal, Yaşar. (1997). *Al Gözüm Seyreyle Salih*, Adam Yayınları, İstanbul